

Krystyna Chałasińska, Józef Chałasiński, Stefan Nowakowski

Józef Obrębski 1905-1967

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 22/2, 13-15

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JÓZEF OBREŃBSKI. 1905—1967

Są ludzie, których sama obecność potrzebna jest innym: zasilają bowiem wspólne życie swoją życzliwością i przyjacielskością. Takim człowiekiem był Józef Obrębski, z którym grono wydających „Przegląd Socjologiczny” związane było przyjaźnią. Do tego grona należał Józef Obrębski od czasu, gdy „Przegląd Socjologiczny”, zapoczątkowany w Poznaniu, przeniósł się do Warszawy w 1935 r.

Józef Obrębski, profesor socjologii w Long Island University, N. Y., zmarł 28 grudnia 1967 r. Socjologia polska straciła w zmarłym jednego ze swych wybitnych przedstawicieli, który, pracując na amerykańskim uniwersytecie, wydatnie przyczynił się do umocnienia znajomości polskiej socjologii zagranicą.

Urodzony w roku 1905 na Podolu, studia wyższe w zakresie etnografii odbywał na Uniwersytecie Jagiellońskim pod kierunkiem profesorów: Adama Fiszera i Kazimierza Moszyńskiego. Już jako student, w roku 1928, bierze udział w wyprawie naukowej na Bałkany, zorganizowanej przez Polski Instytut Geograficzny. Magisterium w zakresie etnografii słowiańskiej uzyskuje w 1930 r. na podstawie pracy pt. *Kultura chłopska na Bałkanach*, drukowanej w czasopiśmie „Lud” (1929—1930, t. I—III).

Jako stypendysta Fundacji Rockefellera Józef Obrębski studiuje na Uniwersytecie Londyńskim pod okiem wykładowego tam polskiego etnologa — Bronisława Malinowskiego. Tytuł doktora uzyskuje na tymże uniwersytecie w roku 1934, na podstawie pracy o instytucji „kuwada” badanej przez siebie w latach 1931—1932 na terenie Macedonii.

Po powrocie do kraju w roku 1934 kontynuuje Józef Obrębski swoje zainicjowane w Macedonii badania nad socjologią zróżnicowań etnicznych. Badania te prowadzi na terenie Polesia. Ludność poleska, nie posiadająca wykrystalizowanego poczucia narodowego, ciążyła ku najbliższym grupom narodowym: ukraińskiej i białoruskiej, pozostając jednocześnie pod polskimi i rosyjskimi wpływami kulturowymi; podob-

nie jak Macedończycy, którzy utrzymując własną odrębność etniczną podlegali wpływowi serbskim, bułgarskim, a nawet greckim.

Badania poleskie znajdują wyraz w takich studiach, jak *Problem etniczny Polesia* („Sprawy Narodowościowe”, t. X, 1936), *Dzisiejsi ludzie Polesia* oraz *Problem grup etnicznych w etnologii i jego socjologiczne ujęcie* (obydwa studia opublikowane w „Przeglądzie Socjologicznym”, t. IV, 1936). Na materiałach terenowych oparta jest nie publikowana większa praca pt. *Polesie*, która była podstawą habilitacji, przeprowadzonej już po wojnie na Uniwersytecie Warszawskim.

Lecz problem etnogenezy, który będzie dominował w późniejszych zainteresowaniach Józefa Obrębskiego, to tylko część jego zainteresowań naukowych. W ostatnich trzech latach przedwojennych, Józef Obrębski jako wicedyrektor Państwowego Instytutu Kultury Wsi interesuje się żywo przemianami społeczno-kulturalnymi na polskiej wsi. Zainteresowania w tej mierze znajdują wyraz między innymi w publikacji pt. *Wychowankowie uniwersytetów ludowych w życiu wsi* (1939 r.). Problemy te przede wszystkim stanowią przedmiot wykładów, które prowadził w latach 1938—1939 na Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi.

W czasie wojny Obrębski bierze czynny udział w tajnym nauczaniu, po wojnie uczestniczy w organizacji sekcji socjologicznej Uniwersytetu Łódzkiego i prowadzi wykłady z etnologii. Z tego okresu pochodzi niewielkie, ale bardzo cenne studium pt. *Teoria ekonomiczna i socjologiczna metoda w badaniach społeczeństw pierwotnych* („Przegląd Socjologiczny”, t. VIII, 1946).

W latach 1946—1948 Józef Obrębski bierze udział w badaniach terenowych organizowanych przez London School of Economics na Jamajce. W badaniach tych, podobnie jak i w badaniach macedońskich, a później poleskich interesuje się między innymi społecznością wiejską i wiejską rodziną, choć nadal głównym problemem badawczym jest zagadnienie tworzenia się narodu, tym razem konfrontowane na egzotycznym i kolonialnym terenie. Rezultatem tych zainteresowań jest oryginalny i wysoko ceniony referat na Międzynarodowym Kongresie Socjologicznym w Zurychu pt. *Sociology of Rising Nations* (opublikowany w „International Social Science Bulletin”, 1961, nr 2).

Wysoka wiedza etnologiczna decyduje o powołaniu Józefa Obrębskiego do Organizacji Narodów Zjednoczonych. W latach 1948—1959 pracuje w Trusteeship Department ONZ, zajmującym się tzw. terenami powierniczymi, nad którymi opiekę sprawowała ONZ. W ramach tej pracy Obrębski przeprowadza szereg studiów nad społecznymi warun-

kami i przemianami zachodzącymi na terenach kolonialnych, między innymi o wychowaniu, industrializacji, sytuacji ekonomicznej itd.

Zgodnie z obyczajami panującymi w ONZ większość tych studiów bądź nie została wydana, bądź wydrukowana bez podania nazwiska autora. Tylko część z nich znalazła się w wydawnictwie „Special Study of Social Conditions in Non Self Governing Territories”.

Od 1959 r. poświęca się Obrębski działalności dydaktycznej na uczelniach nowojorskich, przygotowując jednocześnie do druku szereg prac rozpoczętych wcześniej. Pozostawił między innymi w maszynopisie: *Social Structure and Ritual in a Macedonian Village*, oraz *Principle of Legitimacy in the Caribbean*, także wspomnianą pracę o Polesiu. Prócz tego w rękopisie zostawił nie tylko bogate materiały zebrane w badaniach terenowych, ale i opracowania fragmentaryczne szeregu innych prac, których przedwczesna śmierć nie pozwoliła mu dokończyć.

Śmierć Józefa Obrębskiego to utrata przez naukę polską nie tylko socjologa, ale i wybitnego etnologa. Był on jednym z najbardziej uzdolnionych uczniów Bronisława Malinowskiego. Opublikowane przez niego studia cechuje nie tylko najwyższy poziom naukowy, ale wyróżniają się one i w sensie pisarskim wielką przejrzystością, oszczędnością słowa, toteż mogą uchodzić za wzór pracy naukowej.

Z Jego nazwiskiem jako redaktora naczelnego wiąże się wydawnictwo „Biblioteka Socjologiczna” Polskiego Instytutu Socjologicznego, zapoczątkowane w 1938 r., którego sześć tomów ukazało się w latach 1938—1939: S. Czarnowski, *Spółeczeństwo — kultura* (1939), K. Duda-Dziewierz, *Wieś małopolska a emigracja amerykańska* (1938), T. Szczurkiewicz, *Rasa, środowisko, rodzina* (1938), B. Malinowski, *Prawo, zwyczaj, zbrodnia w społeczności dzikich* (1939), S. Ossowski, *Więź społeczna i dziedzictwo krwi* (1939), J. S. Bystron, *Wstęp do ludoznawstwa polskiego* (1939).

Józef Obrębski odszedł, pozostawiając po sobie trwały twórczy wkład do polskiej myśli socjologicznej w dziedzinach, w których socjologia spotyka się z etnologią. Odszedł naukowy badacz z powołania, dobry kolega i niezawodny przyjaciel.

Krystyna Chałasińska
Józef Chałasiński
Stefan Nowakowski